

Grzybowski, Michał Marian

Kardynał II Rzeczypospolitej Aleksander Kakowski 1862-1938

Notatki Płockie 58/1 (234), 16-19

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KARDYNAŁ DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ ALEKSANDER KAKOWSKI 1862–1938

Abstrakt

Postać kardynała Aleksandra Kakowskiego jest jedną z ważniejszych postaci polskiego Episkopatu II Rzeczypospolitej. Przez 25 lat służył Kościołowi i Narodowi w sprawach religijnych, narodowych i społecznych. Pracowitość i optymizm towarzyszyły mu przez całe życie, dlatego tak wiele dokonał.

Słowa kluczowe: kardynał A. Kakowski, archidiecezja warszawska, działalność społeczna, kontakty z Płockiem.

Ziemia przasnyska, północne rubieże Mazowsza, wydawała ludzi, którzy w różny sposób tworzyli i pomnażali jej dorobek materialny, naukowy i duchowy. Byli to politycy, działacze społeczni, ziemianie, wojskowi, duchowni. Do tego szeregu znanych postaci dołączył syn ziemi przasnyskiej, ksiądz arcybiskup metropolita warszawski, kardynał, prymas Królestwa Polskiego, Członek Rady Regencyjnej Aleksander Kakowski.

Pochodził ze znanej rodziny szlacheckiej Kakowskich herbu Kościeszka, którzy gniazdo swoje mieli we wsi Kaki w powiecie przasnyskim.

Aleksander urodził się 5 lutego 1862 r. we wsi Dębiny w ówczesnej parafii przasnyskiej, jako syn Franciszka i Pauliny z Ossowskich. Ojciec był właścicielem czterowłókowego gospodarstwa, a także trudnił się handlem leśnym. Pierwsze nauki pobierał Aleksander w domu rodzinnym, następnie uczył się w gimnazjum rządowym w Pułtusku. Po jego ukończeniu w 1878 r. wstąpił do Seminarium Duchownego w Warszawie.

Był zdolnym i pracowitym studentem, dlatego po czterech latach studiów władza diecezjalna wysłała go do Akademii Duchownej w Petersburgu. Po rocznym pobycie w Akademii, ze względu na stan zdrowia wyjechał na kurację do Cannes we Francji, a stamtąd do Rzymu, gdzie zapisał się na Wydział Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Gregoriańskiego. Wyjazd i studia w Rzymie bez pozwolenia władz carskich były zabronione i karane, dlatego przebywał tam pod przybranym nazwiskiem Długosz. Po uzyskaniu doktoratu pogłębiał praktyczną znajomość prawa kościelnego w Szkole Adwokatów przy Kongregacji Soborowej. Po powrocie do kraju święcenia kapłańskie przyjął 30 maja 1886 r. Po kilku miesiącach pracy na wikariacie został powołany do pracy w administracji kościelnej, pełniąc obowiązki obrońcy węzła małżeńskiego w sądzie arcybiskupim, był asesorem sądu, cenzorem ksiąg religijnych. W 1887 r.

zaczął wykładać prawo kanoniczne, teologię pastoralną, homiletykę i literaturę polską w Seminarium Duchownym w Warszawie. Przez rok pełnił obowiązki rektora kościoła pokarmelickiego czyli seminaryjnego i wicerektora. W 1899 r. otrzymał nominację na rektora Seminarium i funkcję tę pełnił 12 lat. W tym czasie obdarzony został godnością kanonika kapituły warszawskiej, a potem prałata.

W 1910 r. został powołany do Petersburga na stanowisko rektora Akademii Duchownej. Wykładał tam prawo kanoniczne i poświęcił się pracy naukowej. Współpracował z redakcją *Podręcznej Encyklopedii Kościelnej* opracowując przeszło 80 haseł z dziedziny prawa kościelnego. Akademia Duchowna w Petersburgu przyznała mu doktorat teologii.

Po śmierci arcybiskupa Wincentego Popiela w 1912 r. Stolica Apostolska 7 maja 1913 r. mianowała arcybiskupem w Warszawie ks. prałata Aleksandra Kakowskiego. Sakrę biskupią, zgodnie z ówczesną praktyką, przyjął w Petersburgu 22 czerwca 1913 r. z rąk metropolity mohylewskiego Wincentego Kluczyńskiego.

Po konsekracji udał się 1 lipca tegoż roku do Rzymu z wizytą *ad limina Apostolorum*, potem na odpoczynek w Karlsbad. Uroczysty ingres do katedry warszawskiej odbył 13 września 1913 r.

Gdy obejmował rządy w archidiecezji, w liście pasterskim napisał: *Przychodzę do kraju swojego, do ziemi swojej, do ludu swego i do Kościoła swego. Kocham ten kraj i tę ziemię, na której wzrastałem, wychowałem się i kształciłem, miłuję ten naród, z którego pochodzę, czuję jak on czuje, myślę jak on myśli, cierpię gdy on cierpi, raduję się gdy on się raduje. Kocham Kościół święty i archidiecezję warszawską, w której jako kapłan na różnych stanowiskach przeżyłem i do której jako pasterz wracam.*

Głęboka miłość ojczyzny i narodu, niezłomna wiara i ufność w pomoc Bożą powoli toro-

wała sobie uznanie w pracach kościelnych i społecznych.

W stosunku do władz rosyjskich, a następnie do niemieckich w okresie wojny światowej występował z całą stanowczością i nieugięciem w obronie praw Kościoła, świętyń i dóbr kościelnych, a także w obronie uciskanej ludności polskiej. Wielokrotnie protestował przeciwko bezprawiu i nadużyciom okupacyjnych władz wojskowych i administracyjnych. Nawet kilkakrotne pogróżki władz zaborczych przymusowego usunięcia Arcybiskupa z Warszawy nie powstrzymały go od stanowczych wystąpień w sprawach związanych z najżywoźniejszymi interesami Kościoła i narodu. Jako członek Rady Regencyjnej, do której wszedł 15 października 1917 r. za wiedzą i zgodą Stolicy Świętej i Episkopatu Polskiego gorliwie zabiegał o zapewnienie Kościołowi i religii katolickiej należytych uprawnień w różnych dziedzinach życia publicznego, czuwając przy tym pilnie i wytrwale, by nie zostały naruszone i uszczuplone przez władze okupacyjne prawa polityczne i terytorialne przyszłego państwa polskiego.

W pamiętnej odezwie do duchowieństwa z 12 listopada 1918 r. pisał: *Z łaski Boga jesteśmy wolni, miejcie wzgląd na czasy obecne i nadużyć się strzeżcie. Za bezinteresowność, za ofiarność Waszą pobłogostawi Wam Bóg, a i lud wierny dłużnym Wam nie zostanie... pracujcie usilnie w szkołach, organizujcie w parafiach misje, rekolekcje, zakładajcie czytelnie i biblioteki, w instytucjach dobroczynnych, oświatowych, robotniczych, związkach zawodowych, we wszelkiej akcji miejcie na celu dobro materialne i duchowe... miejcie też w opiece żołnierzy wojsk naszych, tych pierwszych zmartwychwstałej Polski obrońców i bohaterów, nie szczydźcie im czasu, serca i pociechy.*

14 listopada 1918 r. Aleksander Kakowski wspólnie z pozostałymi dwoma członkami Rady Regencyjnej (Lubomirskim i Ostrowskim) skierował do Józefa Piłsudskiego – Naczelnego Dowódcy Wojsk Polskich pismo, w którym stwierdzano: *Kierując się dobrem Ojczyzny postanawiamy Radę Regencyjną rozwiązać, a od tej chwili obowiązki nasze i odpowiedzialność względem narodu polskiego w Twoje ręce, Panie Naczelnego dowódcu, składamy do przekazania rządowi narodowemu.*

28 października 1919 r. w katedrze warszawskiej metropolita warszawski A. Kakowski udzielił sakry biskupiej ówczesnemu nuncjuszowi w Polsce Achillesowi Rattiemu, późniejszemu papieżowi Piusowi XI.

17 grudnia 1919 r. Ojciec Święty Benedykt XV odznaczył purpurą kardynalską dwóch polskich arcybiskupów odrodzonej Polski – Edmunda Dalbora, arcybiskupa gnieźnieńsko-poznańskiego, Prymasa Polski i arcybiskupa warszaw-

Ks. kard. Aleksander Kakowski – arcybiskup metropolita warszawski, Prymas Królestwa Polskiego

skiego Aleksandra Kakowskiego. W styczniu 1920 r. kardynał Kakowski powrócił do Warszawy z listami Ojca Św. do Józefa Piłsudskiego i do Stowarzyszenia Robotników Chrześcijańskich, nominacjami i godnościami.

W tymże 1920 r. otrzymał w podarunku od Polaków w Ameryce jako wyraz czci i uznania auto marki chevrolet.

W pamiętnych dniach najazdu bolszewickiego wzywał do tworzenia batalionów ochotniczych, uczestniczył w nabożeństwach błagalnych za pośrednictwem św. Andrzeja Boboli i błogosławionego Władysława, patrona stolicy.

W Radzyminie przekazał gen. J. Hallerowi srebrny medal otrzymany od Ojca Św. z podobizną św. Joanny d'Arc oraz większą sumę pieniędzy dla walczących żołnierzy. 14 września 1924 r. na polach Wólki Radzywińskiej dokonał poświęcenia pomnika bohaterów 1920 r.

2 lipca 1927 r. dokonał koronacji obrazu Matki Boskiej Ostrobramskiej w Wilnie.

Był gorliwym pasterzem i dobrym organizatorem życia religijnego i administracyjnego. W ciągu 25 lat swojego pasterzowania w Warszawie erygował 20 parafii (m.in. Chrystusa Króla, Matki Boskiej Różańcowej, Matki Boskiej Nieustającej Pomocy, św. Augustyna, św. Bonifacego, św. Micha-

ta, św. Stanisława Kostki), w archidiecezji powołał do życia 30 parafii. W Warszawie zbudowano 19 kościołów, m.in. na Targówku, Pradze, Ochocie, Kamionku, Żoliborzu, Powiślu, Saskiej Kępie, zaś w archidiecezji zbudowano 53 kościoły, wiele restaurowano i rozbudowano. W stolicy powstało 70 kaplic zakonnych, szkolnych, akademickich, konwiktorskich, szpitalnych, w ochronkach, zakładach wychowawczych, więziennych, między innymi w Zamku Królewskim i w Pałacu Łazienkowskim.

Nie unikał kontaktów z osobami piastującymi wysokie urzędy w państwie. 2 grudnia 1924 r. w kościele św. Aleksandra w Warszawie wygłosił przemówienie z okazji srebrnych godów małżeńskich Prezydenta Rzeczypospolitej Stanisława Wojciechowskiego. Mówił między innymi: *Polska jest Ci wdzięczna, a Kościół błogostawić Cię będzie po wsze czasy, że na najwyższym w państwie urzędzie dajesz przykład poszanowania związków małżeńskich... prosisz o błogostawieństwo, uczysz swoim przykładem, niejako dajesz lekcję pogładową i tym u dołu ludziom i tej u góry arystokracji, że małżeństwo jest świętością religijną, a zarazem świętością narodową... Oby każdy Polak, który się dowie o dzisiejszej Waszej, Dostojni Państwo, rodzinnej uroczystości, otrzymał lekcję praktyczną, że rodzina chrześcijańska, oparta na małżeństwie, jest tą komórką społeczną, której zdrowie jest rekojmią zdrowia i potęgi narodu, a choroba zapowiedzią jego rozkładu i śmierci.*

Po zamachu majowym w 1926 r. z okazji wyboru nowego Prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego w odezwie do duchowieństwa i wiernych dramatycznie apelował: *Zaklinam Was na Boga i dobro drogiej nam wszystkim Ojczyzny, zachowajcie spokój i godność obywatelską, niechaj nikt nie ośmiela się zakłócać porządku i ładu.* Co roku odprawiał mszę św. za duszę zamordowanego prezydenta Gabriela Narutowicza i Henryka Sienkiewicza, którego prochy sprowadzono do katedry warszawskiej.

19 grudnia 1930 r. w obecności premiera Rządu, dokonał poświęcenia nowego gmachu Ministerstwa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego, wygłaszając do zgromadzonych przemówienie o nierozłącznej więzi religii i oświaty jako dwóch źródeł, z których wypływa życie duchowe narodu.

14 stycznia 1932 r. poświęcił nowy gmach Muzeum Narodowego. W wygłoszonym przemówieniu wyraził życzenie, *oby szerokie zastępy inteligencji i ludu, a zwłaszcza młodzieży, zwiedzające ten gmach, uczyły się wysoko cenić tradycję, cnoty i wielkie wartości ducha narodowego i katolickiego, niejako zaklęte i utajone w wystawianych arcydziełach pędzla i dłuta, zdobnictwa i budownictwa rodzinnego. Oby Muzeum Narodowe spełniło godnie rolę wychowawczą w*

społeczeństwie polskim. Oby było przykładem jak przechowywać, cenić i kochać to wszystko, co stworzył duch narodu.

4 listopada 1932 r. na Zamku Królewskim przyjął urząd kanclerza Kapituły Orderu Orła Białego, którego był kawalerem od 1925 r.

10 października 1933 r. w kaplicy zamkowej pobłogosławił związek małżeński prezydenta Rzeczypospolitej Ignacego Mościckiego z Marią Dobrzańską.

13 maja 1934 r. na Okęciu, w pobliżu lotniska cywilnego dokonał poświęcenia nowo wybudowanego kościoła pod wezwaniem Matki Boskiej Loretańskiej, patronki lotnictwa. Kościół został zbudowany dla uczczenia pamięci bohater-skich lotników śp. Żwirki i Wigury.

15 maja 1935 r. eksportował zwłoki śp. marszałka J. Piłsudskiego, a 17 maja w katedrze odprawił żałobne nabożeństwo za jego duszę.

W maju 1936 r. obchodził złoty jubileusz swojego kapłaństwa. 15 kwietnia 1938 r. wraz z grupą polskich biskupów uczestniczył w kanonizacji św. Andrzeja Boboli.

Przy współudziale kardynała Kakowskiego został zawarty 10 lutego 1925 r. konkordat ze Stolicą Apostolską, zaś w 1936 r. odbył się pierwszy synod plenarny biskupów polskich w Częstochowie.

Przez salony pałacu arcybiskupiego przez lata jego pasterzowania przewinęli się ogromny zastęp gości, pośród których byli dyplomaci, posłowie, senatorowie, ministrowie, urzędnicy, przedstawiciele miast, reprezentanci sądownictwa, nauczycielstwa, młodzieży akademickiej, delegacje organizacji społecznych, prasy i wielu innych stowarzyszeń i związków.

Kardynał Kakowski zmarł 30 grudnia 1938 r. Zgodnie ze swoim życzeniem pochowany został na warszawskim cmentarzu na Bródnie. W rękopisie pozostawił wspomnienia *Z niewoli do niepodległości* wydane ostatnio drukiem.

Kardynał A. Kakowskiego miał kontakty z Płockiem, bowiem był metropolitą warszawskim, do której należała diecezja płocka.

Znajomość A. Nowowiejskiego z ks. prałatem A. Kakowskim datowała się od lat, gdy obaj przyszli hierarchowie pełnili funkcję rektorów seminarium.

Po raz pierwszy spotkali się w dniach 13 i 14 listopada 1913 r. kiedy to arcybiskup A. Kakowski po wizytacji kanonicznej w Kutnie i Gostyninie złożył w Płocku wizytę biskupowi Nowowiejskiemu. Witął dostojnego gościa, swojego metropolitę, pasterz płocki wraz z duchowieństwem miasta i kapitułą.

Wizytę tę wykorzystał Kakowski także aby odwieźć swego serdecznego przyjaciela ks. prałata Ignacego Lasockiego, który w tych dniach oddał do użytku kaplicę publiczną przy rogat-

kach płońskich. Kaplica ta została urządzona z dawnych pomieszczeń wojsk rosyjskich, które zakupił ks. Lasocki. 14 listopada biskup A. Nowowiejski dokonał poświęcenia tej kaplicy, a arcybiskup A. Kakowski odprawił tam pierwszą mszę św. i wygłosił stosowne kazanie.

Od tego czasu obaj pasterze spotykali się w Warszawie na zebraniach Episkopatu dawnej Kongresówki.

28 października 1917 r. biskup A. Nowowiejski wystosował orędzie do duchowieństwa diecezji płockiej powiadamiające o fakcie utworzenia Rady Regencyjnej, której przewodniczącym został arcybiskup A. Kakowski (Józef Ostrowski, Zdzisław Lubomirski).

30 listopada 1918 r. był współkonsekratorem z biskupem Stanisławem Gallem Romualda Jałbrzykowskiego na sufragana sejneńskiego. Głównym konsekratorem był metropolita A. Kakowski. Na konsekracji obecny był Wizytator Apostolski prałat A. Ratti.

28 października 1919 r. wraz z 22 biskupami polskimi, korpusem dyplomatycznym i rządem, biskup Nowowiejski uczestniczył w katedrze warszawskiej w konsekracji biskupiej A. Ratti. Głównym konsekratorem był arcybiskup Kakowski.

15 września 1920 r. po walkach z bolszewikami kardynał A. Kakowski wraz z biskupem połowym Stanisławem Gallem odwiedzili Radzymin, Wyszaków, Ostrów Mazowiecki, Łomżę, Ostrołękę, Różan, Szeków, Ciechanów i Płock. W Ciechanowie biskup S. Gall odprawił mszę św. i wygłosił kazanie. W Płocku warszawscy hierarchowie złożyli wizytę pasterzowi płockiemu. Potem odjechali do Włocławka.

W dniach 25 i 26 maja 1923 r. kardynał A. Kakowski złożył wizytę biskupowi Nowowiejskiemu, odwiedził Seminarium Duchowne oraz swego przyjaciela ks. I. Lasockiego i Stanisławówkę.

24 lutego 1925 r. biskup Nowowiejski odwiedził we Włocławku kardynała Kakowskiego, który w tym czasie obchodził swoje imieniny.

13 czerwca 1932 r. kardynał złożył wizytę ks. Arcybiskupowi A. Nowowiejskiemu. Dostojnego Gościa witała kapituła płocka. O godz. 13.00 w refektarzu seminaryjnym wydano uroczysty obiad dla duchowieństwa i zaproszonych gości. W przemówieniu przy stole ks. kardynał powiedział między innymi: *Przybyłem tutaj, by odwiedzić JE ks. Arcybiskupa. Videre episcopum. Arcybiskup bowiem jest koroną naszego Episkopatu, jest naszym Seniosem. Swoją pracą naukową i dziełami był i jest wzorem katolickiego biskupa. Jeżeli wspomniatem, że przez konsekrowanie byłego Achillesa Ratti, obecnego Papieża, połączyłem się z Watykanem, to muszę też przypomnieć, że Jego Ekscelencja w niej także był współkonsekratorem. Jestem z największym uznaniem dla prac naukowych i obywatelskich Jego Ekscelencji.*

19 maja 1936 r. kardynał A. Kakowski złożył wizytę Arcybiskupowi w Płocku.

3 czerwca 1936 r. Arcybiskup Nowowiejski brał udział w Warszawie w uroczystościach jubileuszowych 50-lecia kapłaństwa kardynała A. Kakowskiego.

16 kwietnia 1938 r. w Wielką Sobotę Arcybiskup Nowowiejski wraz z kardynałem Kakowskim i innymi biskupami polskimi był na audiencji u Ojca Świętego Piusa XI w przeddzień kanonizacji Andrzeja Boboli.

W pogrzebie kardynała A. Kakowskiego w styczniu 1939 r. brał udział Leon Wetmański, sufragan płocki.

14 stycznia 1939 r. w katedrze płockiej Arcybiskup A. Nowowiejski odprawił uroczystą mszę św. żałobną za spokój duszy swojego metropolity kardynała Aleksandra Kakowskiego.

Obaj hierarchowie zasłużyli na godną pamięć.

Bibliografia

1. Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie 1936 nr 5
2. A. Pajęcki, Dobry Pasterz, s. 232–237.
3. S. Mystkowski, Wychowawca młodzieży duchownej, s. 238–245.
4. Z. Kaczyński, Działalność obywatelska, s. 274–277.
5. Wiadomości Archidiecezjalne Warszawskie 1938 nr 4
6. W. Celiński, Nowe placówki kościelne, s. 179–190.
7. Z. Obertyński, Wskrzeszenie Warszawskiego Wydziału Teologicznego, s. 190–214.
8. B. Brajczewski, Dom rekolekcyjny w Skrzyszewach, s. 227–229.
9. A. Kakowski, Z niewoli do niepodległości, Pamiętniki, Kraków 2000.

CARDINAL OF THE SECOND REPUBLIC ALEKSANDER KAKOWSKI 1862–1938

Summary

The archbishop of the Warsaw Archdiocese in 1913–1938 was Cardinal Aleksander Kakowski, who came from Mazovia. His fervour in doing the will of God exerted a big impact on the quality of religious life at that time. Not only did he make endeavours towards creating new parishes, building churches but also he took care of the clergy and members of the flock by inaugurating various charitable projects.